İDİL

KURT SCHWİTTERS MERZLERİNİN YÜZEYDEN TAŞMASI: MERZBAU

Aylin GÜREL BAYMAN
Yüksek Lisans Öğrencisi., Bursa Uludağ Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü, aylingurel.9191(at)gmail.com, ORCID: 0000-0002-8889-2079

Tolga ŞENOL
Doç., Bursa Uludağ Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü, ttolgasenol(at)gmail.com, ORCID: 0000-0002-7427-814X

Gürel Bayman, Aylin ve Şenol, Tolga. "Kurt Schwitters Merzlerinin Yüzeyden Taşması: Merzbau". idil, 85 (2021 Eylül): s. 1319–1328. doi: 10.7816/idil-10-85-04

ÖZ

Bu çalışmanın amacı Kurt Schwitters'in yüzeyden taşan Merzbau eserlerini, biçim-anlam-ilişkisi bağlamında keşfetmek ve yorumlamaktır. Çalışma hermeneutik desenine göre yürütülmüştür. Çalışmada veri toplama aracı olarak doküman kullanılmıştır. Kurt Schwitters'a ait Merzbau eserleri çalışma grubunu oluşturmaktadır. Elde edilen veriler ışığında sanatçı Schwitters'ın Almanya Hannover ve Norveç Merzbau eserlerinin yok olduğu, 1947 yılında başladığı İngiltere'de yer alan eserinin ise günümüze kadar gelmiş tek Merzbau çalışması olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada eserlerden geriye kalan fotoğraflar üzerinden çözümlemeler yapılmış ve ilgili dönemde üretilen başka sanatçılara ait eserlerle ilişkilendirilmiştir. Schwitters'ın başka insanların kullanıp attığı atıkları yeniden derleyerek kendi yüklediği anlamlar üzerinden kurgular oluşturduğu görülmüştür. Bu durumun Rönesans dönemi Nadire Kabineleriyle benzerlik taşıdığı keşfedilmiştir. Mekâna yaydığı merz işlerini enstalasyonlara dönüştürmesiyle nesneyi yaşamdaki görevinden soyutlayarak sanat nesnesine dönüştürmesiyle V. Tatlin'in köşe rölyefleri arasında ilgi olduğu tespit edilmiştir. Kullanılan eser materyali bağlamında da Art Povera sanat anlayışını etkilemiş olduğu görülmüştür. Sınırsızlık-kuralsızlık-sonsuzluk gibi kavramlar üzerinden ürettiği Merzbau yapılarına sanatçının yaşamı boyunca eklemelerinin devam edilebileceği bu bağlamda eserlerinin bitim noktasının da sanatçının ölüm anıyla ilişkilendirilebileceği ifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kurt Schwitters, Dada, Enstalasyon, Yerine Özgü, Avangard

Makale Bilgisi:
Geliş: 16 Haziran 2021 *Düzeltme: 5 Ağustos 2021* *Kabul: 17 Ağustos 2021*

© 2021 idil. Bu makale Creative Commons Attribution (CC BY-NC-ND) 4.0 lisansı ile yayımlanmaktadır.

Giriş

Kurt Schwitters yaşama ait hazır nesneleri kolaj ve/veya asemblaj tekniğiyle sanat nesnesine dönüştürmesi ile oluşturduğu anlamı olmayan bir sözcükten türeyen Kommerzbank (ticaret bankası) kelimesinin ikinci kısmı olan kendi markası olarak tasarladığı "merzleriyle" (Artun, 2010: 155), klasik sanat yaklaşımından bağımsız olarak yeni arayışlara, deneylere, uygulamalara açık bir sanatçı olduğunu göstermiştir. Sanatçı çalışmalarında gerçek kurallara bağlı kalmayarak, sınırlılıklara karşıt olan üslubu ile farklı eserler üretme eğilimi göstermiştir. Geleneksel resim anlayışından uzaklaştığı gibi malzemenin de geleneksel yaklaşımla kullanılmasının dışına çıkarak özgün eserler vermiştir. Bu bağlamda Schwitters'ın merz üretimleriyle de yetinmeyip eserlerini düzlemden kopartarak üç boyuta taşıdığı görülmektedir. Enstalasyonlara dönüşen merzler "Merzbau" (Merz Yapısı) olarak adlandırmıştır (Kınay, 1993: 285). Mekâna eklenmiş bu yapıları "Merz Konstrüksiyonu" olarak da tanımlamıştır (Thompson, 2014: 166). Ne var ki; literatürde sanatçının Merzbau yapıtlarının Merz eserlerinin gölgesinde kaldığı görülmüştür. Ayrıca Merzbau eserleri ile etkileşime giren sanat yaklaşımları ile ilgili bilgiyede rastlanmamıştır. Çalışmada Schwitters'ın 20. yüzyılda yok olmuş son dönem sanatsal üretimlerini kapsayan Merzbau eserlerine değinilmiştir. Kalan eser fotoğrafları üzerinden biçim-anlam ilişkisi bağlamında yapılacak inceleme, sanatçının arkadaşları ve sanat eleştirmenlerine ait yapıt ile ilgili görüşlerle desteklenecektir. Merzbau'un ilgi içinde bulunduğu sanat anlayışlarıyla olan muhtemel etkileşimleri derinlemesine incelenecek ve tartışılacaktır. Bu çalışma Kurt Schwitters'ın sanatsal anlayışı ve üretim süreci ile ilgilenen akademisyen, öğrenci ya da sanat okurlarına yönelik bir araştırma olmasının yanı sıra -Merzbau yapıtlarıyla birlikte- düzlemden yaşam alanına taşan sanat eserlerine ilgi duyan, sanatçı-eser-mekân ilişkisi üzerine çalışan ya da izleyen araştırmacı ya da alımlayıcılar için bir kaynaktır. Çalışmanın amacı; Kurt Schwitters'ın yüzeyden taşan Merzbau eserlerini biçim anlam-ilişkisi içinde incelemektir.

Metod

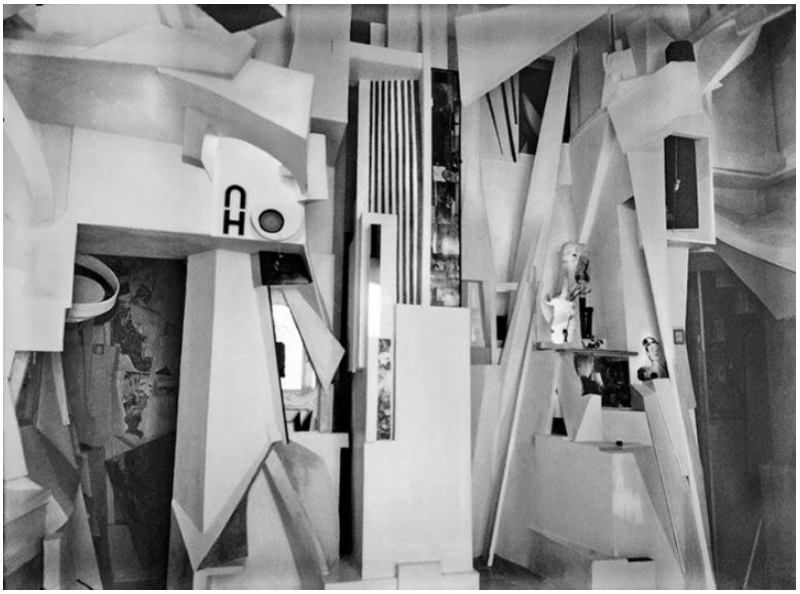
Bu çalışma amaç doğrultusunda hermeneutik deseninin kullanıldığı bir araştırmadır. Hermeneutik deseninin temel amacı, tarihsel ve toplumsal bilgi hakkında ayırt edici şeyin ne olduğunu belirlemek ve bu bilginin kendisine özgü konusunu, amaçlarını ve yöntemini ortaya koymaktı (Fırıncıoğulları, 2016: 47). Çalışmanın örneklemini Kurt Schwitters'ın Almanya, Norveç ve İngiltere'de yaptığı Merzbau eserler oluşturmaktadır. Çalışmada doküman edinimi veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Elde edilen veriler ışığında sanatçı Schwitters'ın iki adet Merzbau eserinin yok olduğu tespit edilmiş, Norveç'teki Merzbau eseri ile ilgili görsele de ulaşılamamıştır. Çalışmada; diğer iki Merzbau, eserlerden geriye kalan fotoğraflar, alan yazılardan elde edilen Schwitters'ın eserleriyle ilgili ifadeleri ve sanat eleştirmenleri-sanat tarihçilerin yapmış oldukları çözümlemelerle birlikte değerlendirilmiştir. Ayrıca Merzbau eserleri görmüş olan sanatçının arkadaşlarının ifadeleri de dikkate alınarak incelenmiştir. Veriler sanat eleştirisel ve sanat tarihsel bağlamda sanat eseri inceleme yöntemi ile analiz edilmiştir. Bu bağlamda Merzbau eserleri betimlenmiş, biçim-anlam ilişkisi bağlamında çözümlenmiştir. Merzbau eserleri Schwitters'ın diğer eserleri ile ilgili dönemde üretilen başka sanatçılara ait eserlerle ilişkilendirilmiştir. Böylece sanatçının üslup bütünlüğü ve döneme uygunluğu yorumlanmıştır. Elde edilen bilgiler ışığında estetik süje-obje ilişkisi çerçevesinde çözümlenmiş, Merzbau eserleri çalışmanın önemi açısından tartışılmıştır.

Bulgular

Schwitters Merzbaularını da tıpkı Merzleri gibi, atıklardan, hurdalardan, etiketlerden, kırık tahta parçalarından, metallerden, kağıtlardan, ağaçlardan, oyuncaklardan, biletlerden, tel parçaları ve döküntüler gibi buluntu malzemelerden oluşturmuştur. Günlük yaşamdan kullandığı materyaller ile nesneleri ve doğayı soyutlayarak, geometrik normlarla ilkel formlara dönüştürmüştür. Aşkı, şiddeti, kaybı, korkuyu, yalnızlığı gibi duyguların dışavurumunu yansıttığı sanatında, çöpten bulduğu atıklar ile kendi yüklediği anlamlar üzerinde ilişkilendirmiştir.

> Thomas'ın dediği gibi: "Schwitters'in sanatı, kolaj nesnesinin kendisinden daha fazlasıydı. Bütün bir süreç, felsefe ve yaşam tarzıydı... O, merz resimleri ve merz çizimleri yapan bir merz sanatçısıydı ve doğal olarak, bir araya geldiği yer- stüdyosu ve ailesinin evi- merz binası ya da Merzbau idi [*].

[*] https://www.thedailybeast.com/the-nazis-called-kurt-schwitters-a-degenerate-artist-his-merzbau-was-a-living-work-of-art?ref=scroll.

Resim 1. Kurt Schwitters, Merzbau.

Resim 2. Kurt Schwitters, Merzbau.

Resim 3. Kurt Schwitters, Merzbau.

(1923 tarihinden 1937 yılına kadar sürede inşa edilmiştir.)

Merz yapılarının birincisi (Resim -1-2-3), Hannover'de çalışmalarını sürdürdüğü stüdyosundan başlayarak, yaşadığı evin diğer odalarına ve zemin kattan çatı katına kadar uzanan en büyük boyutta çalıştığı eseri olmuştur. Merzbau eseri balkonları bile işgal etmiştir. Baba hatırası olarak kalan evi ve mimarlığı da Merzlemiştir. Gerektiğinde duvar ve tavanları bile yıkmıştır (Altınyıldız Artun, Ojalvo, 2012: 54-55). Kalan yerler ise büyük bölümüyle çöp yığını olmuştur. Kurt Schwitters, kullandığı çöp yığınlarını kutsallaştırmış, toplumun bu kalıntıları ile kendine özgü yeni bir biçim elde etmiştir. Parçalanmış bir çağda bile üretiminden vazgeçmeyen Kurt, zihinleri açan ve yeni fikir alanlarının oluştuğu olanakları sağlamıştır. Günümüz çağına bile yeni anlamlar katan düşüncelerinin temellerini o dönemde atmıştır. Sanatsal ürünlerine zamanla reklam atıkları gibi malzemeler eklemesiyle mekân yapıtlarını modernizmden, postmodernist yaklaşımla tasarımlarını devam ettirmiştir. Yaşamı boyunca sanatı ile ilgilenen, kafa yoran ve kafa açan mimari oluşumlarıyla değişik mekanları simgelemiştir. Çevresindeki yakın kişiler haricinde sanatçı, toplumdan kendini soyutlayarak içe dönük bir hayat sürdürmüştür.

Merz dergisinin 21. sayısındaki, "Ben ve Hedeflerim" adı ve "Veilchen (Menekşe) alt başlığıyla yayımlanan makalesinde, Kurt Schwitters aralarında Hannover'deki "Merzbau"sunun da yer aldığı bazı şeyleri açıklarken şöyle yazar: "MERZ-Bau, tıpkı kuytu köşelerde açan bir Menekşedir" (Kurt, 2018: 34-35). Bu çerçevede Schwitters'ın Merzbau işleri maddi kâr amacı gütmediği için, kendisinden başka kimsenin göremeyeceği ve sahip olamayacağı özel bir alan oluşturmuştur. Eser, yer yer mumlarla aydınlatılmış, ikonlarla donatılmış, yarı karanlık aura'sıyla kendine mahsus, özel bir tapınaktır (Altınyıldız Artun, Ojalvo, 2012: 55). Schwitters, Tanrı ile arasında bağ kurmak istediği için özel bir alan tasarlamış, ölen oğlu, eşi ve yakın arkadaşları gibi, iz bırakanlara eserlerinde yer vermiştir. Kalaslar, puro muhafazaları, gazete parçaları, kitaplar, yırtılmış sayfalar, paçavralar, kendi işlerinin de dahil olduğu kırık dökük resimler, heykeller, oyuncaklar, taşlar, plastikler, tekerlekler, dallar, bulaşık süngeri, teneke kutular, diş protezi vs. gibi değişik ve sıra dışı başka ambalajlarla dökümtüler içinde birleştirmiştir. Acı gibi sıkışmış olduğu ruh hallerini özümsemiş, kişiliğini, yaratıcılığını ön plana çıkararak sanatsal ruhunu beslemiştir. Bu döngüden oluşan Merzbau işlerinin başlangıcında yapmış olduğu sütunları devam ettirerek çalışmalarını genişletmiş ve mekâna yaymaya başlamıştır. Yapının sütunlar dışındaki diğer elemanları rölyef havasında kolajlardan oluşmuştur. Sanatçının sınırsız doruk noktasına ulaştığı bu mekânda kalıntılar ile arasında gizli ip bağlantıları yaparak konstrüktivizm anlayışı ile benzerlik taşımıştır. Hazır malzemeyi kişisel derlemeler ile farklı anlamlar kazandırmıştır.

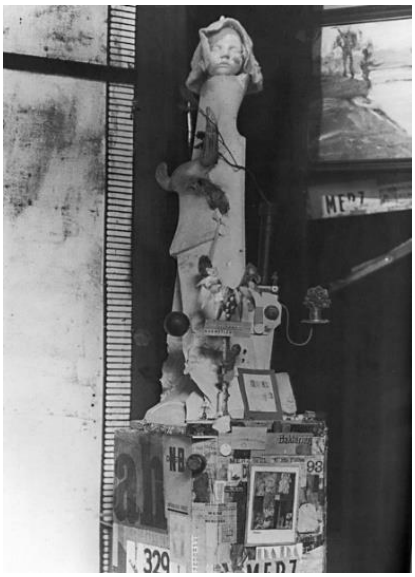
Çevresini, sevdiklerini ve kendi yaşam sürecini sonsuz yaşam biçimi olarak yansıtmıştır. Zamanla bunlara giderek ahşap elemanlar ve alçı plakları da eklemiştir. Sütunlarda yaptığı heykel büstleri, zaman içinde odanın tüm yerini ene doğru kaplayan, hatta üst kata dikey şekilde uzanan büyük çapta inşa etmeye başlamıştır. Heykel çalışması iç bükey dış bükey formlarla oyuklar, mağaralar, sütunlar, nesnelerden oluşturmuştur. Bu açılan oyuklar sanatçı için önemli olan kişilerin adına yaptığı Grottolardan oluşmuştur. Açılan bu oyuklara, sevdiklerinin eşyaları ve onlara ait parçaları ile kaplamıştır. Bu parçalar, kalemler, tırnaklar, saçlar, ayakkabı bağcıkları, diş köpükleri, izmaritler gibi materyallerle doldurmuştur. Grottolardan biri ise Goethe'ye adanmıştır. Kurşunu altına dönüştüren 'felsefe taşı'nın büyüsünü canlandırmaktadır (Altınyıldız Artun, Ojalvo, 2012: 53). Ölümsüzlüğü bulmak adına Kurt Schwitters, yakın arkadaşlarından ve sevdiklerinden parçaları oyuklarında birleştirerek, kendi yarattığı yaşam alanında yeni bir oluşum yapmış ve bütün olumsuzlukları düzelterek yapılandırmış ve sonsuzlaştırmıştır. Merzbau çalışmasında Kurt Schwitters; başka odalar, köşeler, inler, oyuklar oluşturmuştur. De Stijl Odası, Luther Köşesi, Ruhr Bölgesi, Caniler İni, Seks Cinayetleri İni, Değersizleştirilmiş Kahramanlar İni, Kahramanlara Tapanlar İni gibi adlandırmış ve en az kırk kadar grotto, in ve oda inşaa etmiştir (Altınyıldız Artun, Ojalvo, 2012: 53). Mekânın nasıl oluştuğundan ziyade nasıl geliştiği, büyüdüğü gibi düşüncelerle detaylandırmıştır.

Merzbau eserleri geçmişte oluşan Nadire kabineleri ve hafıza saraylarıdır. Nadire kabineleri Rönesans dönemi müzeleridir. 17. yüzyıla gelindiğinde Avrupa'da yüzlerce kabine koleksiyonu bulunur. Nadire koleksiyonunun bir sınırı yoktur. Canlı-cansız, doğal-yapay her şey bu koleksiyonlarda yer bulabilir: yeter ki nadir olsunlar, harika olsunlar: (Altınyıldız Artun, Ojalvo, 2012: 57). Kurt Schwitters'ın da sonu olmayan hayal alemine baktığımızda Rönesans dönemi müzeleri gibi Nadire Kabinelerindeki sınırsızlığın ve buluntuların etkileri gözlemlenmektedir. Kurt Schwitters'ın Merzbau eserleri de sevdiği kişilere ait olan saç, sakal, izmarit, kalem, idrar, diş protezi gibi nadir parçalarla donatılmıştır. Ahşap, demir gibi hurda materyaller gibi günlük yaşamdan sıradan nesneler ile birleştirmiş, canlı-cansız, doğal-yapay malzemeleri harmanlayarak melezleştirdiği kabine örneklemiyle de benzerlik taşımaktadır.

Merzbau sadece bir resim, bir heykel, bir sütun, bir asemblaj değil bütün bir ortamı kaplayan ve yenilik içinde olan bir yapı olmuştur. Sanatçı mekân içinde sürekli olarak duygularını yansıtmış ve yaşam alanında

somutlaştırmıştır. Yaşamında kendisine iz bırakan ne varsa, okuduğu, düşündüğü, sevdiği, etkilendiği gibi düşüncelerden oluşturmuş sürekli geliştirmiş, genişletmiş ve büyütmüştür.

Özgür ruhunu yansıttığı ve yaratıcılığını gösterdiği Merzbau eseri ya da diğer adıyla Erotik Katedrali (Resim -4) hayal etmeye Merz sütunu dediği heykellerle başlamıştır. Merzbau'nun temelini oluşturan bu heykellerden ilki "Istırap" isimli çalışmasıdır. Kompozisyon iç mekânda tasarlanmıştır. Ahşap, mukavva, hurda demir levhalar, kırık mobilya parçaları, tablo çerçeveleri gibi atıklarla kurgulanmış bir asamblaj ürünüdür. Kurt Schwitters oluşturduğu sütunun temelini ve arka fonunu Merz yazılı gazete parçaları ile kurgulamıştır. Eserin en üstüne baktığımızda, ölen oğlu Gerd'i simgeleyen çocuk büstü bulunmaktadır. Schwitters bu büstü ölüm maskesi olarak tasvir etmiştir (Artun, Ojalvo, 2012: 52).

Resim 4. Istırap (Leiden),1917.

Yeniden biçimlendirme arzusuyla, bedenen yanında olmayan oğlunu, sütun aracılığı ile canlı tutarak kendine yakınlaştırmıştır. Yaşamını yitiren oğlunu, mekân ve sanat yapıtında güçlü bir bağ kurarak yansıtmıştır. Bu yüzden Istırap sütununda en çok önem verdiği kişiyi, nesnelerin en üst kısmına tasvir etmiştir. Katedrallerde göğe doğru yükselen yapıların Tanrı'ya yakınlığı bağlamında, Kurt Schwitters'da, ölen oğlunu sütunun en üst kısmına yerleştirerek, O'nu yükseltmiş ve yüceltmiştir. Sanatçı korku duyduğu, çaresizlik hissi ile sıkışıp kaldığı yaşam alanında, daha huzurlu ve kendisine sevdiklerini hatırlatan malzemeleri harmanlayarak eşsiz bir enstalasyon örneği oluşturmuştur. Ruhunda yaşadığı çalkantıları, zihninde süzerek hayal ve mekân arasında özdeşleştirmiştir. Eserlerinde uç noktalar içinde bulunduğu, duygu yoğunluğu ile beraber, sıra dışı ve çarpıcı görsel anlatım dili oluşturmuştur. Yüzey üzerinde üst-üste binen karışık geometrik formlar ile nesneleri bütünleştirmiştir. Yatay formda görülen biçimler, dikey formla oluşan biçimlerle tamamlanmıştır. Diyagonal biçimlerle yüzeyi devam ettiren nesneler, dinamikliği ve canlılığı sağlamıştır. Kare, üçgen, dikdörtgen gibi geometrik yapıların yanında, oyuncak, tel, tahta, çerçeve gibi parçaları birleştirerek, malzeme üzerine malzeme yerleştirilmiştir.

Merzbau sütununda da biçim üzerine biçim ekleyerek yaptığı büstün hemen altında, kafatası ile birlikte boynuzları belirgin şekilde göze çarpan hayvan figürü bulunmaktadır. Orta kısmına baktığımızda oyuncaklarla örtülü bir alan oluşturmuştur. Kullanmış olduğu materyallerin içinde boş bir çerçeve, dikey olarak yarıdan kesilmiş bir büst ve cansız kadın yüzü bulunmaktadır. Karışık nesnelerin içinde oluşturduğu bir diğer kadın tasviri ile beraber yukarı doğru tırmanan çocuk figürü görülmektedir. Sanatçı kompozisyonda kullandığı çiçek betimlemesi ile, yaşam-ölüm gibi ifadelerin sorgulandığı sembolist yaklaşımlarda da bulunmuştur. Gerçekte yaşamış olduğu hüznünü kendince bir sanat dili oluşturarak mekân üzerinde somutlaştırmıştır. Istıraptan ve acıdan edindiği duygularıyla bütünleşen izler taşımaktadır.

Resim 5. Erotik Istırap Katedrali (KdeE), 1928.

Kurt Schwitters, Merzbau eserinin temelini oluşturmaya devam ederken Merz heykellerinden ikincisi (Resim -5), Erotik Istırap Katedrali ile çalışmasını eş zamanlı yürütmüştür. Merzbau yapısını şekillendiren bu sütunlar, sanatçının uzun bir zaman diliminde sayılarını arttırması ile sürece eklenmiştir.

Görselde sağa doğru inen diagonal çizgi ile merdiveni anımsatan basamaklar şeklinde yerleştirdiği nesneleri, büyüklü-küçüklü, önlü-arkalı biçimde ilişkilendirmiştir. İzleyicinin bakışlarını koyu tonun hâkim olduğu sol yarıya çeken sanatçı, ön planda sandalye tarzında bir nesnenin üzerinde bacak ve ayaklardan oluşan yarım bir figür kesiti görülmektedir. Kompozisyonda yarım kesit biçiminde görülen bacak ve ayaklar, kukla bir görseli anımsatmaktadır. Bu kesitin üzerinde bulunan büstteki figürlerin birbirine olan bağlılığı dikkati çekmekte ve kompozisyondaki diğer parçalarında onlara ait olduğu hissedilmektedir.

Kompozisyonun tüm kısmı ele alındığında yuvarlak formda görülen biçimlerle birlikte oyuncak, kâğıt gibi nesnelerle betimlendiği görülmektedir. Büstün hemen sol tarafında tel parçaları gibi materyalden oluşan sarmal bir yapıda tasvir edilen nesne, altında beyaz yuvarlak şekilde bir nesne, hemen yanında da dikdörtgen şekilde geometrik biçimlerden oluşturulmuştur. Kompozisyona hâkim olan dikey formlardaki çizgiler ana yönü belirlemiştir. Görselin sağ kısımdan aşağı doğru inen diyagonal çizgi ara yönü oluşturmuştur. Ana merkezin sol kısmında betimlenen figürlerin, birbirine bakışları izleyicinin tüm yüzeyde dolaşmasını sağlamıştır. Dikey formlar hâkim olmasına rağmen, sağa aşağı doğru inen diyagonal çizgi ile dinamiklik ve canlılık kazandırmıştır. Böylece durağanlık kırılmış ve kompozisyonda tüm yüzeyde hareket sağlanmıştır. Ana yönü oluşturan dikey ve sağa doğru inen diyagonal çizgi ile üçgen bir biçim oluşturan sanatçı, çalışmanın temelindeki sağlamlığını vurgulamıştır. Kompozisyondaki ışık etkileri, görselin sol yarısında güçlü bir açık-koyu zıtlığı oluşturarak dikkati sol yarıya çekmektedir. Büstün sol üst kısmına baktığımızda da nesnelerin üst üste yerleştirildiği, dikey-yatay çizgilerle örüntülerin oluşturulduğu farklı dokularda biçimlerden şekillenmektedir. Kompozisyonun sol yarı kısmında koyunun hâkim olduğu ve nesnelerin beyaz renk ile ifade edilmesiyle oluşan kontrastlık çalışmada dengeyi sağlamıştır. Görselde yer yer bırakılan boşluklar, çalışmadaki nesne yığılmasına karşılık rahatlık sağlamıştır.

Sanatçının günlük yaşamdan nesnelerle oluşturduğu çalışmasında kullandığı büst ile sanatçının eşi ve ölen oğluna gönderme yaptığını söyleyebiliriz. Kompozisyondaki büst öğesinin birden fazla beyaz nesne içinde görülmesine rağmen görsel hiyerarşide odak noktası olarak dikkati çekmeyi başarmıştır. Nesnelerin yatay-dikey-diyagonal şekilde üst üste bindirilerek, önlü-arkalı, büyüklü-küçüklü başka nesnelerle de ilişkilendirmesi, sanatçının iç dünyasındaki karışıklıkla şekillenen ruh halinin dışavurumudur.

1937 yılında Nazi rejiminin 'yozlaşmış sanat' diyerek yasak koyması ile başka bir şehre giden sanatçı, 1943'te Hannover'ın savaş sırasında bombalanması ile Merzbau çalışması yok olmuştur. Almanya'daki nazi baskısından kaçarak Norveç'e yerleşen Schwitters ikinci Merzbau yapısına bu şehirde başlamıştır.

1940 yılında Nazilerin Norveç'i istilası ile İngiltere'ye kaçmak zorunda kalmıştır. Norveç'te ikinci Merzbau işi 1950 yılında çıkan bir yangınla yok olmuştur. Sahne tasarımcısı Peter Bissegger'den ünlü mimar Zaha Hadid'dan oluşan geniş bir grup, yok olan Merzbau yapısını yeniden yapılandırmaya çalışmıştır [†].

Norveç'in işgal edilmesinin akabinde Schwitters ve oğlu Ernst İskoçya'ya kaçmışlar ancak Almanya vatandaşları olarak Man Adasındaki Hutchinson Square Kampında gözaltına alınmışlardır. 17 ay sonra serbest bırakılan Schwitterslar, tutuklu kaldığı İngiliz Esir Kamp alanında masanın altını Merz yaşam alanına çevirmiştir (Kurt, 2017: 2). Yaşadığı yerden uzaklaşmış insanların olduğu bu kampta, hayvanların doğal ortamda kendilerine yuva oluşturması düşüncesinden hareket etmiş, yok olan Merzbau eserleri gibi sadece zihinde düşünülebilen yeni bir mekân kurgulamıştır. Sanat ve yaşam arasındaki ikili ilişkiyi bulunduğu her yerde güçlü bir şekilde içselleştirmiştir (O"Doherty, 2013: 64).

> *Sadece iş yaparak değil, iş yapmayı feda ettiği erotizm aracılığıyla da insanlaşır. İnsan ayrıca ölümlü olduğunu fark etmesiyle de hayvanlardan ayrılır. Ve ölümle erotizm arasında bir birlik oluşur. Çünkü iş hayatına, çalışmaya son veren en mutlak hadise ölümdür. Sanat da ölüm ve erotizmde olduğu gibi, çalışmanın kesintiye uğradığı, arzuların kamçılandığı bir etkinliktir (Altınyıldız Artun, Artun, 2018:530).*

Resim 6. Merz Barn Eseri (Merz Ambarı/Ahırı), 1947.
Schwitters'in Ölümünden Sonra Oğlu Ernst'in çektiği Bir Fotoğraf

1947 yılında üçüncü (Resim 6) Merzbau yapısını, Kuzey Batı İngiltere Lake District Little Langdale vadisinde inşa eden sanatçı, Modern Sanat Müzesinden maaş alarak başlamıştır. 1948 yılının ocak ayında hayata veda etmesiyle Kurt Schwitters'ın, burada başladığı Merz Barn eseri yarım kalmıştır (Altınyıldız Artun, Ojalvo, 2012: 57). 1965 yılında Richard Hamilton un el atmasıyla bir duvarı kaplayan rölyefin Newcastle Üniversitesi Hatton Galeriye taşınmasıyla "Merz Barn" eseri ziyaret edebileceğimiz tek ve son çalışmasıdır [‡].

Sanatçının zaman içinde değişen döngüsü gibi Merzbau yapıları da mekân üzerinde sürekli farklılık göstermiş ve her türlü buluntu malzemelerden (metaller, taşlar, atılmış şeyler, tahta ya da tel parçaları gibi) yapılmıştır. Savaşın yerle bir ettiği yıkıntıların yerine yeni ve güzel bir oluşum sürecinde medeniyet inşaa etmeyi amaçlamıştır. Yaşadığı o kadar olumsuzluklara rağmen sanatını hayatının her döneminde

[†] https://www.thedailybeast.com/the-nazis-called-kurt-schwitters-a-degenerate-artist-his-merzbau-was-a-living-work-of-art?ref=scroll
[‡] https://merzbarnlangdale.wordpress.com/

yaşatmaktan vazgeçmemiştir.

Kurt Schwiters'ın İngiltere'deki Merzbau çalışması yaşadığı alandan, biraz mesafe olan bir ahırda tasarlamış ve iç mekânda kurgulamıştır. Mekânın geneline yayılan bir duvar üzerine yerleştirilmiştir. Sanatçı, mekânda duvardan ayrılan yapıtını sınır niteliği taşıyan kontur etkisini çizmiş ve kendi sınırını belirleyen, ifade eden diyagonal şekilde hatlarla oluşturmuştur. Bu bağlamda canlılık ve dinamizmi farklı çizgilerin örüntüsü ile sağlamıştır.

Merzbau eserine başlangıç yaptığı bu ahırda, ışığın en iyi olduğu konuma yerleştirdiği hissedilmektedir. Doku uygulamaları ile mekânın yüzeyinden çalışmasını koparmıştır. Detaya baktığımızda, büyüklü-küçüklü girintiler ile derinlik oluşturmuştur. Çalışmasındaki bu derinlikler ve yer yer bıraktığı espaslar ile üç boyut etkisini yakalamıştır. Kabaca yerleştirilmiş boşluklar ve yarıklarla döşenmiş taşlar, kompozisyonun bir bölümünü oluşturan metal çubuklarla ile bağlanmıştır. Bitişik formlarda oluşturulan nesneler bir ucu duvara gömülü ve diğer ucu taşlara sıkıştırılmış bir plakaya sabitlenmiş ve bir blok üzerinde desteklenmiştir. Sanatçı sarmal kırmızı boyalı bir metal şerit ve başka bir tahta parçası, küçük metal çerçeve, alt kısmında eğimli inen yine kırmızı renkli bir metal parçası ve birkaç ahşap parçası daha ekleyerek çalışmasına devam etmiştir. Metal çerçevenin üst kısmında şeffaf malzeme cam gibi farklı bir materyal ile ilişkilendirilmiş, küçük taşlardan ve parçalardan oluşturmuştur. Orta kısımda biraz daha alt ve sağda kalan duvara sıkıştırılmış ahşap parçalara çakılmış çivilere asılan, bir grup demir halka ile rölyefi birbiri üzerine katmanlaştırarak montelemiştir. Diğer Merzbau çalışmalarında ki gibi benzer formları, bu yüzey içinde de barındırmıştır. Uzun, dar, kıvrımlı ve sivri gibi farklılıklarla değişik şekillerden oluşturmuştur. Pütürlü bir yüzey üzerine yapılan kompozisyonda iç bükey dış bükey hareketlerle düzensiz formlar oluşturmuştur. Sağa sola kıvrılan çizgiler ile gözü tüm yüzeyde gezdirmektedir. Kullandığı metal şeritler, ahşap parçalar, küçük taşlar gibi nesneleri sıva gibi malzeme ile yapıştırarak, bazı parçaları da boyayarak renklendirmiştir. En son çalışması olan sanat eseri "Merz Barn", (Merz Ambarı/Ahırı), duvarın bir parçası olarak tasvir edilmiş ve sanatçı eserlerinde sadece biçim ve renk gibi unsurların önemini vurgulamış, özgür düşünce ve özgür ortamında hareket ederek yeni ve farklı bir anlatım dili oluşturmuştur.Bu bağlamda kompozisyonlarından natüralist öğeleri ve konuları çıkararak, nesneleri sadeleştirme yoluna gitmiş, geometrik formlar ile enstalasyonlara yön vermiştir. Kompozisyonlarındaki biçim etkisini destekleyen sanatçıya özgü geometrik yapılar gerçek yaşamdan kesitler ve nesneleri de içinde barındıran kurguları bir araya getirmiştir.

Sanatçı yazmış olduğu Merz dergisinin 21.sayısındaki, "Ben ve Hedeflerim" adı ve "Veilchen (Menekşe) alt başlığıyla yayımlanan makalesinde;

> Sanatın gelişiminde mühim bir faktör olduğumun ve olmaya devam edeceğimin bilincindeyim. Bunu mümkün mertebe vurgulamak isterim ki sonradan kimse, 'Zavallı adam, kendi kıymetini bilmedi,' diyemesin. Ne aptalım ne de utangaç. Benim ve soyut sanat akımının diğer önemli isimlerinin zamanının geleceğinden ve o zaman tüm bir nesli etkileyeceğimizden yana hiçbir şüphem yok… Eserlerimizde yansıttıklarımız ne saçmalık ne de özel oyunlardır; biz zamanımızın ta kendisini yansıtıyoruz" (Kurt, 2018: 34,35).

De Stijl dergisinin kurucusu olan Van Doesburg ile Kurt Schwitters "Hollanda Dada'dır" adlı bir dergi çıkarmıştır. Kurt Schwitters, De Stijl'e adını veren stil kavramını dada anlayışı ile ilişkilendirmiştir. Kurt Schwitters yaşadıkları dönemde, gerilimlerin, umutsuzlukların, kayıpların, parçalanmışlıkların, en baskın çağ olduğunu düşünmüştür. Bu çağında, stil yoksunu olduğunu düşünen Kurt Schwitters, Merz, De Stijl, Dada arasında avangard bir birlik inşa ederek yeni bir stil oluşturmuştur.

Sonuç

Kurt Schwitters da herkesten ve her şeyden bağımsız kendine özel bir yaşam alanı olarak birer enstalasyon olan Merzbau eserlerini inşa etmiştir. Eğrisel ve doğrusal çizgiler ile birlikte sanatçı eserlerini, beyaz ve başka renk alanlarını boyayarak mekândan mekâna değişiklik gösteren yerleştirmelerden oluşturmuştur. İç mekânda tasarlanan Merzbau eseri doğal ışıkla birlikte gün içerisinde de farklı ışık değerlerinin yansıması ile çalışmada sürekli değişken ışık etkileri görülmüştür. Yerine özgü (İn Situ) kavramında olduğu gibi mekâna özgü yapılarda da tasarlandığı yere göre değişiklik göstermiştir. İzleyici yakından görmediği durumda fotoğraftan çekilen kadraj kadar bu çalışmaya tanıklık edebilir.

"Yeni" bir eser üretebilmek için, var olan stillerden kurtulma düşüncesi ile yola çıktığı görülen Schwitters'ın; sanat ve sanat olmayanı birleştirmek, anlamı anlamsızlık üzerine kurmak, aklın mantığın parçalanması ile duygusal dışavurumunu yansıtan bir sanat anlayışına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Sanatçı Merzbau yapılarında hayal-gerçek üzerine kurulu sınırsızlık-kuralsızlık-sonsuzluk gibi kavramlara dayalı

üretimin süreç içinde devam ettiği görülür. Merzbau yapıları sanatçının yaşamı boyunca eklemelerinin devam edilebileceği dolayısıyla eserlerinin bitim noktasının da sanatçının ölüm anıyla ilişkilendirilebilir.

Kurt Schwitters, enstalasyon eserlerinde kendine ait yeni bir dünya yaratmıştır. Geçmişte ki gelenekleri reddederek, dünyanın geleceğinin modernlik olduğunu savunmuştur. Sanatçı bu farklı anlayış ve tutum ile var olan düzene bir başkaldırı sergilemiştir. Bu bağlamda an ve sonrasıyla ilişkilendirdiği yapıtlarıyla, geleceğin dünyasının inşası özünde buluşan Fütürizm, Neo-plastisizm ve Süprematizm sanat akımları arasında ortak bir eğilim söz konusudur.

Nesnel dünyanın görsel olguları kendi başına anlamsız olup, hislerin önemli olduğu ve nesnelerin sanatçının hislerinin önüne geçmesine izin vermeme durumu Süprematizm anlayışında olduğu gibi Kurt Schwitters'ın eserlerinde de gözlemlenmektedir. Mekâna yayılan nesnelerin soyutlanarak, boşlukta yüzüyormuş etkisi Merzbau eserlerinde de görülebilir. Sanatçının mekânla bütünleşerek onu dönüştüren kalıntılar ve atık nesnelerden ibaret hazır malzemeyi gerçek işlevinden ayırarak sanat nesnesine dönüştürmesiyle, V. Tatlin'in makineleşmenin karşısında maddenin egemenliğini ilan ettiği konstrüktivizm öncesi köşe rölyefi seri eserleri ile de benzerlik taşımaktadır.

Schwitters'ın Merzbau eserlerinin üretim şeklinin Art Povera sanat anlayışını etkilemiş olduğu söylenebilir. Atık malzeme kullanımının eser üretiminde ana materyal olduğu bu sanat anlayışı, ilgi bağlamında neredeyse sanatçının üretim anlayışının devamı niteliğinde olmuştur. Görülüyor ki Schwitters, sanatçılara malzeme kısıtlaması olmaksızın farklı materyalleri kullanmaları konusunda kendilerini ifade etme cesareti ve özgürlüğü sağlamıştır. Bu bağlamda Schwitters'ın David Bowie, Jasper Johns, Şakir Gökçebağ gibi birçok sanatçıyı etkilediği söylenebilir.

Kaynaklar

Altınyıldız Artun, Nur. Ojalvo, Roysi. Arzu mimarlığı. Mimarlığı düşünmek ve düşlemek (9. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınevi, 2012.

Altınyıldız Artun, Nur. Altun, Ali. Dada kılavuz 1913-1923 Münih, Zürih, Berlin, Paris. Çev.: Nur Altınyıldız Artun, Ali Artun, Işık Ergüden, Elçin Gen, Can Gündüz, Ufuk Kılıç, Kemal Lichternest, Kaya Özsezgin, Mustafa Tüzel. İstanbul: İletişim Yayınevi, 2018.

Artun, Ali. Sanat Manifestoları Avangard Sanat ve Direniş. İstanbul: İletişim Yayınevi, 2010.

Fırıncıoğulları, Sevra. Sosyal Bilimler ve Hermeneutik Üzerine Kısa Bir Değerlendirme, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Sosyoloji Dergisi, ISSN: 1300-5642 Sayı 33: 37-48, 2016.

McNearney, Allison. https://www.thedailybeast.com/the-nazis-called-kurt-schwitters-a-degenerate-artist-his-merzbau-was-a-living-work-of-art, The Daily Beast Company LLC web haber sitesi, New York, USA: 2019.

Nazan. Ve İpşiroğlu, Mazhar. Sanatta Devrim. İstanbul: Ada Yayınları, 1978.

Kınay, Cahit. Sanat Tarihi. Gaye Filimcilik. Ankara: Matbaacılık A.Ş.., 1993.

Kurt, Deniz. Üç öykü ve diğer küçük şeyler Kurt Schwitters. İstanbul: SUB Yayınevi, 2018.

O'Doherty, Brıan. Beyaz Küpün İçinde, (2. Baskı), (Çev.: Ahu Antmen) İstanbul: Sel Yayıncılık, 2013.

Thompson, Jon. Modern Resim Nasıl Okunur. Modern Ustaları Anlamak. Çev.: Firdevs Candil Çulcu. İstanbul: Hayalperest Yayınevi, 2014.

URL 1: https://merzbarnlangdale.wordpress.com/ (Erişim tarihi: 20.12.2020).

URL 2: https://www.thedailybeast.com/the-nazis-called-kurt-schwitters-a-degenerate-artist-his-merzbau-was-a-living-work-of-art?ref=scroll (Erişim tarihi: 15.11.2020).

Görsel Kaynakçası

Resim 1: https://www.brollystudios.org/merzbau-metalepsis adresinden (08.10.2020).

Resim 2: https://filmambiente.files.wordpress.com/2012/03/orchard_fig1c.jpg adresinden (09.10.2020).

Resim 3: https://merzbarnlangdale.wordpress.com/the-merzbarn/merz-barn-in-context/ adresinden (10.10.2020).

Resim 4: Altınyıldız Artun, Nur. Ojalvo, Roysi. (2012), Arzu Mimarlığı, Mimarlığı Düşünmek ve Düşlemek, İletişim Yayınevi, İstanbul- 53

Resim 5: Altınyıldız Artun, Nur. Ojalvo, Roysi. (2012), Arzu Mimarlığı, Mimarlığı Düşünmek ve Düşlemek, İletişim Yayınevi, İstanbul- 53

Resim 6: https://www.ncl.ac.uk/press/articles/archive/2019/02/merzbarnwall/ adresinden (25.11.2020).

İDİL

KURT SCHWITTERS' MERZ WORKS OUTSIDE THE SURFACE: MERZBAU

Aylin GÜREL BAYMAN
Tolga ŞENOL

ABSTRACT

The objective of this study is to explore and interpret Kurt Schwitters' outside-the-surface Merzbau works in terms of form-meaning relationship. The study was carried on according to hermeneutic model. Documents were used as data collection tool. The study group consists of Merzbau works by Kurt Schwitters. It has been found out by the data obtained that the Merzbau works the artist made in Hannover, Germany and Norway were destroyed, and that his work in England, which he started making in 1947, is his only Merzbau work that survives until today. In the study, analyses were made based on the photographs left from the works and correlations were made with other artists' works produced at the time. It has been observed that Schwitters composed his works by assembling trashes and found objects to which he assigned his own meaning. It has been seen that this resembles Cabinet of Curiosities in Renaissance. By placing his Merz works on a space, Schwitters transformed them into installations. Therefore, it has been found out that there is a connection between V. Tatlin's corner counter-reliefs and his transforming the object into an artwork by isolating its worldly task. It has also been observed that the artist influenced Art Povera with the materials he used. It has been stated that throughout his lifetime, some additions could be made on Merzbau works that he created on the basis of concepts such as limitlessness-irregularity-infinity, and therefore, the endpoint of his works can be related to his moment of death.

Keywords: Kurt Schwitters, Dada, Installation, Inherent, Avant-garde